

гнучкістю та полікультурною спрямованістю змісту навчальних планів і програм закладів вищої освіти, які готують майбутніх соціальних працівників, інтеграцією навчальних курсів, використанням інтерактивних технологій навчання на основі компетентнісного, порівняльного, гуманістичного, культурологічного особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. Вважаємо, що суттєвих змін потребує також цілеспрямована виховна робота в закладах вищої освіти.

Таким чином, результати проведеного нами дослідження підтверджують важливість толерантності як ціннісної основи професійної діяльності соціального працівника в мультикультурному середовищі та необхідність створення програми формування толерантності у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г. А. Актуальні методологічні питання дослідження моралі і моральної поведінки. Соціальна психологія. 2007. Спец. випуск. С. 1422.
2. Довгополова Я. В. Толерантність як ціннісна парадигма освіти в контексті євроінтеграції. Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України: Зб. наук. праць. За заг. ред. Г. Є. Гребенюка. Харків: Стиль Іздат, 2005. 326 с. С.85–90.
3. Доукіна О. М. Толерантність у вихованні. Енциклопедія освіти. Акад. пед.наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 912–913.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: Монографія. К. Черкаси: В-во ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2008. 567 с.
5. Кремень В. Г. Толерантність як імператив: національна ідентичність в добу глобалізації. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. За ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Випуск 1.32. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. (Серія «Педагогічні науки»). С 6–9.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. За заг. ред. І. Д. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 336 с.

*Пиндиківська Ольга
Науковий керівник – проф. Радчук Галина*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ВЧИТЕЛЕМ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема оцінювання була й залишається в центрі уваги науковців. Значення оцінки та оцінювання в системі педагогічної роботи з дітьми відображено в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів та психологів, які у своїх працях зосереджували увагу на психологічних особливостях оцінювання, на його позитивному чи негативному впливах на навчальний процес та на розвиток особистості школяра (Ш.О. Амонашвілі, Б.Г. Ананьєв, В.О. Сухомлинський, А.К. Маркова, А.Ліпкіна, О. Савченко, Г.А. Цукерман та ін.).

Мета статті полягає в аналізі психологічних аспектів впливу оцінювання вчителем результатів діяльності на формування особистості молодшого школяра.

Актуальність дослідження зумовлена особливою роллю у гармонійному розвитку молодшого школяра оцінювання навчальної діяльності учнів, яка є провідною в молодшому шкільному віці.

За проектом Державного стандарту початкової освіти в сучасній українській школі метою початкової освіти декларують гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості [6]. І саме оцінка викликає в учня безліч емоцій: радість, задоволення досягненнями, сором за невдачу чи внутрішній протест проти несправедливості. Радість і задоволення успіхами в навчанні підтримують мотивацію учня до навчання та засвоєння знань, створюють позитивні взаємостосунки з учителем та однолітками. Почуття гіркоти, невдоволення невдачами можуть викликати неусвідомлений конфлікт з оточенням, зниження самооцінки, зневіру у власних силах. Таким чином, оцінка навчальної діяльності вчителем впливає на самооцінку молодшого школяра, як особистості.

Стимулююча функція оцінки може перетворюватися на чинник, який спричиняє тривожність, страх отримати низькі бали, невпевненість в собі, і може гальмувати розвиток навчальної діяльності учня, адже у молодшому шкільному віці у дітей ще недостатньо сформовані пізнавальні процеси, мовлення, саморегуляція, що впливає на рівень засвоєння знань, які вчитель змушений оцінювати низькими балами [8, с. 95-96]. Молодші школярі ще мають навчитися об'єктивно оцінювати власну роботу, усвідомити взаємозв'язок між результатом і оцінкою, сприймати оцінювання не лише як констатацію факту, але й як програму самоконтролю та саморозвитку. Адже, ядром учіння є самосвідомість – усвідомлення учнем мотивів, цілей, прийомів навчання, сприйняття себе як суб'єкта навчальної діяльності, який організовує, спрямовує і контролює цей процес [5].

З огляду на це, В. Сухомлинський радив гуманізувати оцінювання та взагалі не ставити ніяких оцінок, якщо знання в учнів «туманні». Педагог спонукав відмовлятися від бальної системи оцінок, особливо в молодших класах і шукати їй адекватну заміну [9, с.167].

Особливістю застосування безбальної системи оцінювання в початковій школі є порівняння результатів праці учня з його ж показниками, досягнутими раніше, що дає можливість учителю корегувати процес навчання і допомагати школярам успішно вчитися, розвивати їх пізнавальну активність. Відмова від використання бальної системи оцінювання в першому і другому класах є хорошою альтернативою для невиправданого заохочення змагальності, що нерідко провокує надмірну конкуренцію, неприязні стосунки між учнями і, врешті-решт, їхню тривожність та невротизацію. «Краще сказати школяреві яким він може стати, докладаючи зусилля, ніж, нехай навіть із великим жалем і співчуттям, повідомити йому, яким він не став, оскільки не проявив певних старань. Важливіше поставити йому в приклад не товариша, який досяг успіху в учінні, а свої ж поки-що окремі досягнення», – пише Ш.О. Амонашвілі [1, с. 154].

Ідея початкової школи без оцінок зовсім не означає скасування оцінювання взагалі. З найменшого віку дитина перебуває в просторі оцінних суджень дорослих та інших дітей, під впливом яких формується одне з ключових психічних новоутворень дошкільного віку – первинні етичні інстанції. Також, варто взяти до уваги працю А.І.Ліпкіної, яка у процесі експериментального дослідження впливу оцінки на навчальну діяльність учня та на його самооцінку виявила, що 98% дітей бажає, щоб їхня навчальна діяльність була оцінена вчителем [4, с. 34]. В свою чергу, відомий психолог Б.Г.Ананьев стверджував, що «відсутність оцінки є найгірший вид оцінки, оскільки цей вплив не орієнтуючий, а дезорієнтуючий, не позитивно-стимулювальний, а депресуючий об'єкт, що спонукає людину робити власну самооцінку не на основі об'єктивної оцінки, в якій відображено дійсні його знання, а на досить суб'єктивних тлумаченнях натяків, незрозумілих ситуацій, педагогів і учнів. Інтонація, жест, міміка педагога набувають особливого смислового значення для учнів власне тоді, коли вони оцінюються звичайним чином» [2, с. 145].

Однак, в результаті оцінювання важливо, щоб оцінка не ставала мірилом та головним критерієм особистості дитини. В особистісно зорієнтованому класі вчитель часто здійснює зворотний зв'язок з дітьми щодо їхніх робіт. Мотивація дітей зростає, коли вони бачать, що вчитель цікавиться їхньою роботою та спрямовує їх. Психологи також звертають увагу на розширення практики вербального коментування вчителями динаміки розвитку школяра в навчальній діяльності, адже вона має значний мотиваційний потенціал, зберігає у школяра бажання вчитися, формує позитивне ставлення до школи та до навчання [3, с. 220].

О.Я. Савченко вважає, що «у початкових класах мають домінувати вмотивовані оцінювальні судження вчителя, які допомагають учневі усвідомити, як саме він справився з роботою, що вийшло добре, у чому помилка, як її краще виправити. Змістове оцінювання стимулює дітей до праці, до самовдосконалення. Тому в цих висловлюваннях слід передавати схвалення, підтримку в різній словесній формі (впорався з роботою, зможеш і надалі добре вчитися); перспективу удосконалення, поради щодо одержання допомоги і т. ін.» [7, с. 79]. Робота вчителя в початковій школі – *розкрити потенціал кожної дитини*, а не перевірити її на відповідність певному стандарту. Ось чому, важливим чинником оцінювання є гуманний особистісно-орієнтований підхід до кожного учня з урахуванням того, що він знає і в чому є потреба йому допомогти, дати шанс на подальший саморозвиток. Це показує, що перехід до

справжнього змістового оцінювання в українській школі вимагатиме серйозної зміни культурних норм, педагогічних звичок і парадигм.

Таким чином, виважене, тактовне змістове оцінювання результатів діяльності дитини молодшого шкільного віку безсумнівно сприятиме розвитку у неї позитивного самосприйняття і соціально-психологічної компетентності. Коли дитина зустрічає шире розуміння і зацікавлене ставлення до себе, відчуває, що в неї вірять, вона часто сама переборює свої внутрішні конфлікти, негаразди і стає здатною до самоствердження і особистісного зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников: Экспериментально-педагогическое исследование. М.: Педагогика, 1984. 296 с.
2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: [2 т.]. М.: Педагогика, 1980. 288 с.
3. Ельконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1989. 258 с..
4. Липкина А. И. Критичность и самооценка в учебной деятельности. М. : Просвещение, 1968. 141 с.
5. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі : Навч.-метод. посібник ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. К. : ІЗМН, 1998. 192 с.
1. 6.Проект Державного стандарту початкової освіти <http://newstandard.nus.org.ua/idejni-zasady/meta-rochatkovoyi-osvity/>
6. Савченко О. Л. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. К. : Абрис, 2000 . 416 с
7. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. 85 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані тв. [у 5 т.]. К. : Рад. шк., Т. 3. 1976. 670 с.

*Рубінський Володимир
Науковий керівник – доц. Свідерська Г.*

ПОНЯТТЯ СТРЕСУ ТА СТРЕСОВОЇ СИТУАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Із розвитком інформаційного суспільства та мереж комунікації, проблема стресу постає актуальною у будь-якому аспекті вивчення. Багато вчених говорять про синдром хронічного стресу у житті сучасної людини. Якщо стрес є постійним та сильнодіючим, тоді він переважніше адаптаційні можливості і призводить до психологічних та фізичних розладів в організмі людини [4].

Згідно оцінок деяких європейських експертів, 70% захворювань людей пов'язані з емоційним стресом. В Європі щороку помирає більше 1 млн. осіб внаслідок стресогенних порушень функцій серцево-судинної системи. Основними їх причинами є емоційна напруга, міжособистісні конфлікти в сім'ї і напружені виробничі стосунки. Ці фактори порушують функцію сформованих в процесі еволюції механізмів підтримання гомеостазу [4].

Як зазначає О.О.Гребенюк, стрес (від англ. stress) – це стан психічної напруги, що виникає у людини в процесі діяльності в найбільш складних, важких умовах, як у повсякденному житті, так і при особливих обставинах. До основних теорій і моделей стресу, проаналізованих та класифікованих В.А. Бодровим, відносять наступні [2]:

1. Генетично-конституціональна теорія Дж. Фуллера, суть якої зводиться до положення, що здатність організму чинити опір стресу залежить від зумовлених захисних стратегій функціонування організму, незалежно від поточних обставин.

2. Модель схильності (diathesis) до стресу П. Парсона, яка ґрунтується на ефектах взаємодії спадкових і зовнішніх чинників середовища. Вона допускає взаємний вплив упереджених чинників і несподіваних, сильних дій в розвитку реакцій напруги.

3. Психодинамічна модель, яка ґрунтується на положеннях теорії З. Фрейда. У своїй теорії він описав два типи зародження і прояви тривоги, занепокоєння, зокрема: а) сигналізуюча тривога виникає як реакція передбачення реальної зовнішньої небезпеки; б) травматична тривога розвивається під впливом несвідомого, внутрішнього джерела.